

Jeton DOKO

**GJENDJA E SHQIPTARËVE KATOLIKË NË VITET
GJATËDHJETA TË SHEK.XX NË REPUBLIKËN E
MAQEDONISË SIPAS DY DOKUMENTEVE TË ARKIVIT
SHTETËROR TË MAQEDONISË SË VERIUT**

Në fondin e Komisionit Republikan të Çështjeve Religjioze i kemi gjetur 2 informata mbi pozitën e Ipeshkvisë Katolike Shkup-Prizren. Meqë në informatën e sipërpërmendur në mënyrë kategorike pranohet se 90% të katolikëve të Maqedonisë janë shqiptarë vendosëm ta botojmë në tërësi. Për Kishën Katolike të Shkupit më së shumti ka shkruar Dr. Don Gasper Gjini(1930-1985) në librin e tij “Ipeshkvia Shkup Prizren nëpër shekuj” e botuar në vitin 1986 në gjuhën Kroate, ndërsa në gjuhën shqipe është e botuar në vitin 1992. Po ashtu, ai e ka botuar librin e uratave “Shujta shpirtërore”, e botuar 2 herë në vitin 1978 dhe 1986. Ai ka qenë një atdhetar i madh dhe studiues i pa lodhur dhe i pa lëkundshëm i së kaluarës sonë fetaro-kombëtare. Këto dy dokumente i kemi gjetur në fundin e Komisionit Republikan për Çështje Fetare të Republikës së Maqedonisë, i cili fond ruhet në Arkivin Shtetëror të Maqedonisë në Shkup.

Dok.1.

Shkup, nr.prot.01-70/1

4.IV.1969

INFORMATË

**PËR GJENDJEN DHE MARRËDHËNIET E KISHËS
KATOLIKE NË R.S. TË MAQEDONISË**

Siç është e njohur përveç kishës greko-katolike (uniata) [kishë katolike e ritit lindor, J.D] në RSM ekziston dhe vepron edhe kisha katolike nëpërmjet Ipeshkvisë të Shkupit. Për shkak të numrit të vogël, përveç në RSM veprimtarin e vet e zhvillon edhe në territorin e Krahinës të Kosovës

dhe të një pjese te RS të Malit të Zi. Faktikisht, pjesën më të madhe të kishave, priftërinjve dhe besimtarëve i kanë në Kosovë.

Në RSM, kisha katolike ekzistojnë në Shkup dhe Manastir ndërsa kapella në Ohër dhe Kumanovë me gjithsej 3 priftërinj dhe 1 kujdestar shpirtëror. Përveç këtyre, në RSM janë edhe 65 motra katolike prej të cilëve në Shkup 44 dhe në Manastir 21. Prej tyre 61 janë motra medicinave (Shkup 40, Manastir 21) dhe 5 janë në vende tjera pune pranë kishës, njëra është në kopsht të fëmijëve.

Sipas të dhënave jo të plota në Shkup ka rreth 200 familje katolike, në Manastir 52 anëtarë të familjeve etj. Numri më i madh i katolikëve në Shkup janë shqiptar, disa kroat dhe slloven, derisa numri i maqedonasve katolik është gati i padiskutueshëm. Në Manastir kryesisht janë kroat dhe slloven (maqedonas pothuajse nuk ka). Prej strukturës së katolikëve shihen se ende Ipeshkvin e Shkupit e përmbajnë katolikët që nuk janë me kombësisë maqedonase. Sipas kësaj mund të konstatohet se, edhe pse kisha katolike është e pranishme në Maqedoni, disa dekada te maqedonasit nuk ka arritur të ketë rrënjë më të thella. Kuptohet kjo nuk është edhe ashtu nëse merret parasysh edhe uniatët, të cilët në linjë të fundit janë pjesëtar të kishës katolike. Por para disa kohësh ishte konstatuar se numri i uniatëve po zvogëlohet.

Në jetën religjioze dhe punët religjioze është e njohur se kisha katolike është shumë aktive, për çka ndikon disiplina e hekurt. Më këtë, ajo nuk dallon prej vendeve të tjera. Aq më tepër që numri i besimtareve është kufizuar dhe ato janë në gjendje objektive të veprojnë në mënyre të organizuar. Kjo shihet si në meshat e tyre ashtu edhe në punën fetare religjioze me fëmijët. Por në qoftë se është i vërtet konstatimi për zvogëlimin e numrit të besimtarëve, atëherë nuk ka arsye për brengosje. Kjo mundet në një fare mënyrë të shihet edhe në lidhjet dhe qe ky komision i ka me priftërinjtë si dhe sjellja e kujdesshme ndaj kishës autoqefale maqedonase.

Gjatë tërmetit të Shkupit u shkatërrua ndërtesa e Ipeshkvisë së Shkupit kështu që Ipeshkvia për një kohë u shpërngul në Ferizaj, ku edhe ende gjendet. Por, në lidhje me këtë, si dhe për shkak të sjelljes pozitive dhe ndihmës në Shkup, si nga ana e ipeshkvit Dr. Çekada, si dhe kisha katolike në përgjithësi, u morën masa të nevojshme për dhënien e lokacionit për katedrale dhe për ndërtesë administrative të Ipeshkvisë. Të gjitha këto probleme janë eliminuar dhe siç jemi të njohur Ipeshkvia merr masa konkrete rreth fillimit të punimeve ndërtimore. Siç duket, së pari do të ndërtohet ndërtesa administrative, e pastaj edhe katedralja.

Marrëdhëniet e Ipeshkvisë së Shkupit me vite janë të shkëlqyeshme për këtë ndihmë të madhe për kontakte të hapura ka dhënë edhe ipeshkvi Çekada. Shikimi i hapur dhe real ndaj punëve për interes të shtetit si dhe çështjet prej të cilave kishte interesim edhe kisha edhe ipeshkvi Çekada e ndryshoj sjelljen edhe qëndrimin i tij. Ishte gjetur zgjidhje, që nga të dy anët u pa si jashtëzakonisht i mundshëm dhe e dobishëm.

Në kohën e katastrofës së tërmetit është e madhe merita e ipeshkvit Çekada që kisha katolike tregoj interes të atillë jo vetëm në vendin tonë, por edhe në Vatikan, Evropën Perëndimore, derisa edhe në SHBA dhe Kanada, ipeshkvi Çekada aktivisht u angazhua për të ndihmuar Shkupit. Pas kësaj marrëdhënie bëheshin edhe më të sinqerta, për këtë dha kontribut edhe prifti i Shkupit Hartli (tani në Zagreb), i cili tregoj dëshirë dhe interes të madh për bashkëpunim dhe marrëdhënie të shkëlqyera. Faktikisht vite me radhë ky komision ka lidhje të mira dhe konstruktive më priftërinjtë në Shkup dhe Manastir. Kjo nuk mbeti pa jehone edhe te ipeshkvi.

Para më shumë se 1 viti ipeshkvi Dr. Smiljan Çekada është bërë argjipeshkëv i Sarajevës, ai ende udhëheq edhe Ipeshkvin e Shkupit. Por se shpejti pritet që në këtë ipeshkvi të vijë në ipeshkëv i tjetër. Kandidati për ipeshkëv ende nuk është i njohur, por, për shkak të numrit të besimtarëve besohet se do të jetë sekretari i Çekadës, Gaspër Gjini, prej kombësisë shqiptare. Në kohën e fundit ka disa fjalë se ipeshkvi i ri mund të jetë ndonjë uniat për këtë siç duket angazhohet edhe ipeshkvi Bukatko i Beogradit, përndryshe uniat. Më mirë të themi se flitet se do të jetë ipeshkëv me ndihmës. Njëri do të jetë prej kombësisë shqiptare apo person, i cili e njeh mirë gjuhën shqipe.

Është e natyrshme që të jemi të interesuar për personalitetin e personit të ri. Jepen vërtetime se Vatikanin mban llogari që ipeshkvijtë të jenë mirë të pranuar, si të atillë, edhe nga ana e pushtetit. Por në vendosje ajo është e pavarur dhe përveç sugjerimeve eventuale ajo është e pavarur dhe përveç ndonjë sugjerimi eventual apo dukuri e pakënaqësisë, shteti nuk ka mundësi të ndikojë në lidhje me kandidatin. Përndryshe, edhe për Vatikanin nuk është e njëjtte si reagon shteti.

Duke biseduar për vendosjen e uniatit për ipeshkëv të ri të Shkupit, shtrohet dukuria prej analizës çka kjo dot tregojë dhe cilat do të jenë pasojat tani edhe në perspektivën e ardhshme? Aq më tepër që edhe dikur tregonin ndjeshmëri të veçantë kur në vitin 1954-1955 në regjinën e Strumicës dhe Gjevgjelijë ishin priftërinj uniatet me kualifikime të larta arsimore, atëherë u morën edhe disa masa administrative. Nëse merret si reale njoftimi që ishte dhënë në "Informatën për Kishën Uniate në Maqedoni" atëherë nuk ka

për çka të dramatizohen gjërat. Por nëse merret parasysh ipeshkvi uniat te këto elemente të reja kualitative, punë organizative dhe ndonjë plan për zgjerimin e kishës uniate greko-katolike gjendja do të ishte më ndryshe. Pa marrë parasysh gjendjen e tanishme faktike se uniatizmi deri tani nuk ka mundur të këtë rrënjë të thella te popullata maqedonase është për tu besuar se në situatën e re mund të vijë deri te disa ndryshime. Apo në masë të vogël mund të vijë deri te ashpërsimi i marrëdhënieve ndërreligjioze, ndaj kësaj nuk duhet të mos shihet edhe fakti i lëvizjes ekumeniste, e cila në një farë mënyre i lidh kishën katolike me kishën ortodokse.

Analizat e deritanishme shkojnë deri te mendimi se nuk duhet që Ipeshkvia e Shkupit të këtë uniat. Por në lidhje me marrëdhëniet e përgjithshme që janë me kishën katolike si nga ana e shtetit RSM, veçanërisht nga kisha autoqefale maqedonase, me të drejtë parashtrohet pyetja e oportunitetit prej reagimeve eventuale. Për më tepër që edhe nuk mundet shumë të ndihmojë nëse Vatikani ka ardhur deri në atë vendim. Por, një sinjalizim i vëmendshëm nëpërmjet komisionit për çështje religjioze si mendim i saj do të mundë të ndikonte për ndryshimin e mendimit, në çdo rast kjo duhet të shihet si çështje e shpejtuar sepse pas vendosjes së ipeshkvit çdo reagim do të jetë pa asnjë dobi. Përndryshe, si kandidat i mundshëm-uniat për ipeshkëv përmendet Herbuti, famullitar i kishës në Zagreb, ndërsa një kohë ka qenë edhe sekretar i Çekadsës.

Në lidhje me kishën katolike duhet të shihet edhe qëndrimi i saj ndaj kishës autoqefale maqedonase në një farë mënyre edhe ndaj kombit maqedonas. Në vitin e fundit ndodhën disa ngjarje që mund të jenë si barometër për politiken e kishës katolike në këtë drejtim.

Duke u shmangur menjëherë prej qëllimeve të vërteta, sigurisht si në këtë ashtu edhe në mënyra të ndryshme, pa dyshim mund të konkludohet se kisha katolike ka simpati ndaj kishës autoqefale maqedonase, simpati dhe pozitivistet. Për këtë dëshmojë edhe Ipeshkvia në vend ashtu edhe Vatikani . Për këtë kemi shumë vërtetime. Por më të theksuara ishin ato gjatë varrimit të kardinalit Beja të delegacionit të kishës autoqefale maqedonase, veçanërisht gjatë kohës së vizitës në Rome, të delegacionit shtetëror-kulturor dhe kishtar të RSM-së, në lidhje me 1100 vjetorit prej vdekjes të Çirililit të Selanikut. Nuk ka dyshim se vëmendja që e tregoi Vatikani në lidhje me afirmimin e kombit maqedonas dhe autoqefalitetit të kombit maqedonas në lidhje me ndikimin që Vatikani e ka në botë, kjo është me rëndësi të madhe. Për ndryshe këshilli i kishës autoqefale maqedonase ka edhe disa kontakte me Selinë e Shenjtë dhe faktor të ndryshëm të kishës katolike në Jugosllavi. Kjo, jo vetëm që nuk është në lidhje me

ekumenizmin por ka edhe një ndikim jo të vogël dhe në lidhje me afirmimin e kishës ortodokse maqedonase. Se kjo është kështu mundet të konkludohet edhe me reagimet e ashpra dhe nervozitetin që e tregon udhëheqja e kishës autoqefale serbe.

Duke e marrë krejt këtë parasysh, mund të konkludohet se ka interes dhe rezon që këto marrëdhënie me kishën katolike të vazhdojnë. Kuptohet gjithçka me një maturi dhe me një vëmendje të veçantë.

Në bazë të krejt kësaj propozohen këto konkluzione:

1. Marrëdhëniet në kishën katolike në RSM konsiderohen si të kënaqshme;
2. Si me ipeshkvin ashtu edhe me priftërinjtë duhet të vazhdojnë marrëdhëniet e bashkëpunimit, kontaktet dhe bisedat të jenë të shfrytëzuara për punën e tyre dhe veprimtarin e tyre posaçërisht të ato që mund të kenë ndikim në zhvillimin e marrëdhënieve të mira.

Kuptohet, kontaktet me përfaqësuesit e kishës katolike do të duhet të shfrytëzohen që tu tregohen edhe aspekte të politikës të përgjithshme të RSFJ-së të kishës katolike, sepse edhe ipeshkvi i Shkupit merr pjesë në konferencën e ipeshkvijve të Jugosllavisë;

3. Njëpërmjet komisionit për çështje religjioze, do të mundet të sinjalizohet që përfaqësuesi i Vatikanit në RSFJ që të mos vendoset uniat në krye të peshkopatës të Shkupit. Por kjo nuk duhet të jetë shkak për prishjen e marrëdhënieve të vendosura normale me kishën në RSM.

Me ipeshkvin e ri, pa marrë parasysh a do të jetë uniat apo jo do, duhen të vendosen marrëdhënie normale që do të jenë në vazhdimësi të bashkëpunimit normal. Në rast se për ipeshkëv vendoset uniat do të duhet një vëmendje më të madhe të veçantë në marrëdhënie dhe të veprimtarisë.

4. Marrëdhëniet që janë të vendosura midis kishës maqedonase autoqefale dhe kishës katolike ndikojnë ndaj afirmimit të autoqefalitetit të kishës ortodokse maqedonase. Këto marrëdhënie do të jenë të dëshirueshme që edhe në ardhmëri të vazhdojnë. Por nuk do të jetë e dëshirueshme që prej këtyre kontakteve kisha katolike të merr konkluzion se duhet të jetë arbitër ndërmjet kishës maqedonase dhe kishave të tjera ortodokse.

Shkrimi i shtypit të kishës katolike, si atij në Romë, veçanërisht ai në vend (veçanërisht “Zëri i Koncilit”) për kishën maqedonase ishte mjaft konstruktiv dhe, edhe më tej duhet të shfrytëzohet disponimi nëpërmjet gazetës “Zëri i Koncilit” të informohet opinioni për ngjarjet aktuale të lidhura më afirmimin të autoqefalitetit të kishës ortodokse maqedonase.

5. Njëpërmjet komisionit për çështje religjioze pranë Kuvendit Komunal-Shkup do të duhej të shihet që në të ardhmen të shihet mundësia rreth

ndërtimit të ordinariatit ipeshkvnor dhe kishës katedrale në Shkup, 3 prill 1969 Komisioni Republikan për Çështje Religjioze të R.S. Maqedonisë

СОПСКАТА РЕПУБЛИКА
РЕПУБЛИКА
206 01-88/1
4-70 9
ОКТОБАР

И Н Ф О Р М А Ц И Ј А

ЗА ПОЛОЖБАТА И ОДНОСИТЕ ВО РИМСКО-КАТОЛИЧКАТА ЦРКВА ВО СР МАКЕДОНИЈА

Како што е познато, покрај гркокатоличката /унијатите/ црква, во СР Македонија постои и делува и Римокатоличката црква преку скопската бискупија. С оглед на малиот број припадници, покрај СРМ скопската бискупија се протеза и на подрачјето на СА Покраина Косово и на дел од СР Црна Гора. Всушност, грото на црквите, свештениците и припадниците оваа бискупија ги има на Косово.

Во СРМ католички цркви постојат во Скопје и Битола а капели во Скрид и Куманово, со вкупно 3 свештеници и еден исповедник-духовник. Покрај овие во СРМ има и 65 католички сестри од кои во Скопје 44 и Битола 21. Од нив 61 се медицински сестри или бодигледачки /Скопје-40, Битола-21/, едни е во детска градинка и 5 се на други работи при црквата.

Според нецелосните податоци во Скопје има околу 200 католички семејства, во Битола 52 члена /не семејства/ и др. Најголемиот број на католици во Скопје се доселени Албанци, нешто Хрвати и Словенци, додека бројот на Македонци-католици е скоро незнатен. Во Битола се во главно Хрвати и Словенци /македонци скоро нема/.

Од структурата на католиците се гледа дека се уште скопската бискупија ја сочинуваат католици, што не се од македонската националност. Според тоа, би можело да се констатира, дека и покрај тоа што католичката црква е присутна во Македонија неколку децении се пак меѓу македонците не успејала да фати посериозни корени. Се разбира, ова не е така ако се земат вообзир и унијатите, кои во крајна линија припаѓаат на католичката црква. Меѓутоа, неодамна беше констатирано дека и бројот на унијатите стагнира.

ОПШТИН АРХИВ НА
РЕПУБЛИКА СЕРБИЈА МАКЕДОНИЈА
СКОПЈЕ

Faksimili i dok.1. Arkivi Shtetëror i Republikës Veriore të Maqedonisë – Shkup: fondi i Komisionit Republikan të Çështjeve Religjioze.

Dok.2.

Shkup, *tepër sekret*, Nr.prot. 08-218/1

12.XI.1969

SHËNIM

Për emërimin e ipeshkvit të ri të Shkupit

Prej më shumë se 2 vitesh ipeshkvi i Shkupit Dr. Smiljan Çekada ishte zgjedhur për argjipeshkëv të Sarajevës. Por edhe pse nuk ishte i zgjedhur ipeshkvi i ri, ai deri tani e ka udhëhequr Ipeshkvinë e Shkupit. Këto ditë jo zyrtarisht, Komisioni ishte informuar për zgjidhjen e ipeshkvit të ri. Në numrin e fundit të gazetës “Zëri i Koncilit” (Glas Koncila) i 9.11. të këtij viti është botuar lajmi se Selia e Shenjtë, Ipeshkvinë e tanishme të Shkupit e kanë ndarë në Ipeshkvi të Shkupit dhe të Prizrenit, si dhe atë se ajo do të udhëhiqet prej një ipeshkvi si ipeshkëv i “Shkupit dhe i Prizrenit”.

Për ipeshkëv të Ipeshkvisë së re të Shkupit dhe Prizrenit është zgjedhur Dr. Joakim Herbut, ndërsa për ndihmës ipeshkëv Don Nikë Prela. Sipas shënimeve të dhëna në lajm mësohet kjo:

Dr. Joakim Herbut është i lindur në vitin 1928 në Kërsturin Rus, gjatë viteve 1952-1955 ka shërbyer si sekretar i ipeshkvit të Shkupit S. Çekadës (ku ka mësuar dhe gjuhën shqipe), kurse pastaj ka qenë sekretar e ipeshkvit të Krizhevcit, Dr. Bukatkos. Pas mbarimit të studimeve të së drejtës kishtarë në Universitetin Papanor në Lateran deri atëherë ka qenë ipeshkëv në Ipeshkvinë e Krizhevcit në Zagreb. Sipas kësaj Dr. Joakim Herbut është nga radhët e kishës katolike-lindore. Ndihmës i tij, ipeshkvi Don Nikë Prela është i lindur në vitin 1918 në Kotorr-Republika Socialiste e Malit të Zi me kombësi është shqiptar. Si famullitar ka shërbyer në shumë vende në Republikën Socialiste të Malit të Zi, vendi i fundit ku ka shërbyer ka qenë Mula. Për ndryshe vendimi për ndihmës ipeshkëv të Ipeshkvisë së Shkupit dhe Prizrenit e ka gjetur si ipeshkëv në Rusmanesk.

Me të dhëna të tjera për këta udhëheqës katolik deri tani ky komision nuk disponon. Konsultime për emërimet e ipeshkvit dhe ndihmës ipeshkvit nuk është zhvilluar.

12.XI.1969.

PREJ KOMISIONIT REPUBLIKAN PËR ÇËSHTJE
RELIGJIOZE TË MAQEDONISË.

СОЦИЈАЛИСТИЧКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
РЕПУБЛИКА ИКОМИЈА ЗА ВЕРСКИ ПРАВИЛА
Бр. 48-2/81
12. XI - 1969 год
СКОПЈЕ

Б Е Л Е Ж И К А

За новоименуваниот бискуп Скопски

Пред повеќе од две години скопскиот бискуп Д-р. Смиљан Чекада беше именуван за надбискуп Сарзевски. Меѓутоа,, бидејќи не беше именуван нов бискуп тој до сега ја додеже и скопската бискупија.

Овие дена, незванично, Комисијата беше запознаена за именување то на нов бискуп. Во последниот број на листот "Глас Конциле" од 9. XI. о. г. објавена е вест дека Св. Столица досегашната скопска бискупија ја поделила на скопска и призаренска, како и тоа дека ќе се управува од еден бискуп како "скопски и призаренски".

За бискуп на новата скопска и призаренска бискупија именуван е Д-р. ЈОАКИМ ХЕРБУТ а за помошен бискуп ИОЕ НИКО ПРЕЛА. Според податоците изнесени во споменатата вест се дознава следното:

Д-р. Јоаким Хербут е роден 1928 год. во Руски Крустур, / 1952-1955 г. / служел како секретар на скопскиот бискуп Чекада /тука научил и албански јазик/, потоа бил секретар на Крижевачкиот бискуп Д-р. Букатко и т.н. После завршените студии на црковното право на Папското свеучилиште во Латеран пак се до сега бил духовник на семинарот на Крижевачката бискупија во Загреб. Според тоа, Д-р. Јоаким е од редот на источно-католичката црква.

Помошниот бискуп Дон Нико Прелае е роден 1918 година во Котор- СР Црна Гора. По народност е Албанец. Како жупник служел во повеќе места во СР Црна Гора, последното место му е Кула. Инаку, поставувањето му за пом. бискуп на скопската и призаренската бискупија го затекло како насловен бискуп русмански.

Со други подробности за овие католички функционери за сега оваа Комисија не располага. Посветувањето на новоименуваниот бискуп и пом. бискуп уште не е извршено.

10. XI. 1969 г.

ДРЖАВЕН АРХИВ НА
РЕПУБЛИКА СЕРБИЈА
СКОПЈЕ

ОД РЕПУБЛИКАТА ЗА ВЕРСКИ ПРАВИЛА
КОМИСИЈА ЗА ВЕРСКИ ПРАВИЛА
СЕРБИЈА

Faksimili i dok.2. Arkivi Shtetëror i Republikës Veriore të Maqedonisë-Shkup: fondi i Komisionit Republikan të Çështjeve Religjioze.

RECENSIONE

